

משלחן שלמה

עיונים ושו"ת בפרשה מבית מדרשו של
הגאון הניקא הרב שלמה יהודה שליט"א

פרשת שמות

בני ישראל במצרים היו גבוהי קומה

עד שילד בן שנה היה גבוה כמו בן עשרים שנה

וַיִּרְפוּ וַיַּעֲצֻמוּ בְּמֵאד מֵאֵד וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם (א. ז.). כתב בפירוש רב סעדיה גאון עה"ת (על אתר), ש'וירבו' פירושו שגדלו בקומה. וכן כתב הריטב"א בפירושו להגדה של פסח (ד"ה ויהי שם), בשם אית דמפרשי, בשם בראשית רבה (ע"ש פמ"ד, ז), וזה לשונו: 'וַיְהִי שֵׁם לְגוֹי גָּדוֹל' (דברים כו, ה) - 'מלמד שהיו ישראל מצויינין שם', פירוש, בעלי קומה, בעלי פרצוף. וכן הוא בפירוש הר"י בר יקר (רבו של הרמב"ן) (שם) [ע"ש שהביא מדרש הנ"ל וביארו, וצריך לומר שזהו מקור דברי הריטב"א]. וכן כתב מהר"י ונה [מגדולי חכמי תימן, דור שאחר הבית יוסף] (שם), שהיו גדולים על כל האומות, והיו רואים אותם בצורתם וקומתם, ונעשו כקוצים בעיניהם. ובספר מדרש בחדוש על הגדה של פסח [לרבי אליעזר נחמן פואה, תלמיד הרמ"ע מפאנו זיע"א] [ד"ה ורב כמה שנאמר] כתב, שהיו ילדי ישראל גדלים בקומה במהרה, כצמח השדה, באופן שילד בן שנה היה גדול כבן עשרים שנה [וראה בתיקו"ז (ת' ע, קכה). שבעלי קומה גבוהה הם 'אנשי אמת'].

י"א שמשו ינק מאימו רק יום או יומיים, ואימו עיכבה אותו שנתיים להטעות את פרעה, שהיה בגיל שנתיים גבוה כבן עשרים

ומענין לענין, כתב בספר מגלה צפונות [לבעל השבט מוסר זיע"א] (פ' שמות) על הנאמר במשה וַיִּגְדַּל הַיֵּלֶד וַתִּבְאֶהוּ לִבֶּת פְּרָעָה (ב. י), שמיד שלקחתו אימו עמה בביתה נתגדל, ולא הוצרכה להניקו כשאר כל התינוקות, כי יום או יומים שהניקתו מיד נעשה בקומת כל אדם, ואיחרתו אצלה עד ב' שנים שהוא שיעור ניקת כל תינוק, ואחר כך הוליכתו לבת פרעה. כי ידוע שמשו רבינו ע"ה לא היה כשאר כל אדם, כי ביום שנולד דיבר והלך ברגליו (דב"ר יא, י), וכיון שכן גם גידולו לא היה ככל אדם שעד שיתגדל להיות בעל קומה צריך שיעברו עליו עשרים שנה או יותר, אבל משה רבינו ע"ה בשני שנים שהניקתו אמו נעשה בעל קומה כשיעור שמתגדל כל אדם עד עשרים שנה, ולכן כתיב וַיִּגְדַּל הַיֵּלֶד וַתִּבְאֶהוּ לִבֶּת פְּרָעָה, ולא כתיב 'ותגמול אותו ותביאהו וגו'.

סיבת שעבוד מצרים

כדי שלא יתנשא אדם על חבירו, ויזכו לאחדות

וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרָה (א. יג). איתא בפסיקתא חדתא (ביהמ"ד חדר ו', עמ' לח; אוצ"מ איזנשטיין ח"ב, עמ' תפח; ילקוט מדרשים ח"ג, מדרש מה רבו, עמ' שלג) בזה הלשון: וַאֲעֵבֶר עֲלֵיהֶם וַאֲרָאָה מִתְבֹּסֶסֶת בְּדָמִיהָ, וְאָמַר לָהּ בְּדָמִיהָ חַיִּי וְאָמַר לָהּ בְּדָמִיהָ חַיִּי (יחזקאל טו, ו), לא נאמר אלא על כנסת ישראל שהיא שמחה בהקב"ה, כמו שנאמר (ישעיה סא, י) שׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ פֶּה, תִּגְלַל נַפְשִׁי בְּאַלְהֵי, והקב"ה גם כן שמח בה, שנאמר (ישעיה סה, יט) וַיִּגְלִתִּי בִּירוּשָׁלַיִם, וְשִׁשְׁתִּי בְּעַמִּי. וכי מאחר שישראל חביבים כל כך, למה מסרם ביד אויב. אמר רבי חנינא, לפי שכל מדותיו של

הקב"ה מדה כנגד מדה, בתחילה קודם שירדו למצרים היו בני האמהות מבזין את בני השפחות, ולא נהגו בהם מנהג אחוה, והיה הדבר קשה מאד בעיני הקב"ה, והיתה רוח הקודש צווחת ואומרת 'כִּלְכָּל יָפָה רַעֲיָתִי' (שה"ש ד, ז). אמר הקב"ה, היאך אעשה להם שיקבלו בני השפחות. אורידם למצרים ויהיו כולם עבדים, ובשעה שאגאלם אתן להם מצוות פסח שיעסקו בה הם ובניהם ובני בניהם, ויאמרו כולם 'עבדים היינו לפרעה', נמצאו כולם שוים. וכל כך למה, להודיע גדולתו ושבחו של הקב"ה לכל באי עולם, וידוע לעשות שלום בין בריותיו. לכך נקרא שמו שלום (ראה שבת י:), שנאמר (שופטים ו, כד) וַיִּקְרָא לוֹ ה' שְׁלֹמֹ. [וראה עוד בספר תורת העולה (ח"ב, מד), שמחמת שנשא יעקב ב' אחיות נתקנאו האחים זה בזה ונפלה שנאה ביניהם, עד שביזו את בני השפחות, וזהו סיבת ירידתם לגלות מצרים, ע"ש]. וכן אמרו חז"ל (שמו"ר א, ל; תנחומא שמות י), על הפסוק 'אֶכֶן נִזְדַּע הַדְּבָר' (ב, יד), שאמר זאת משה כאשר ראה שיש דלטוריא ולשון הרע בין ישראל, והבין שעוון זה הוא סיבת שיעבוד מצרים, ע"ש. אמנם לא היו אלה אלא דתן ואבירם (שמו"ר א, כט לא; תנחומא שם; ילקו"ש שמות רמז קסז), וכל ישראל נצטיינו בזהירותם באיסור לשון הרע, ובזכות זה נגאלו כשאחז"ל (ויק"ר לב, ה), וכמובא בתנא דבי אליהו רבה (סוף פכ"ג) שבמצוות האחדות אחזו ישראל במצרים, וזה לשונו: אף דוד היה משבח את יוצאי מצרים, כי אפילו המצוה האחת שהיתה בידם, נוח לפני הקב"ה הרבה יותר מן כמה מצוות שלנו, ומזה המצוה האחת שהיתה בידם, שנתקבצו כולם באגודה אחת, וכתרו ברית שיעשו גמילות חסדים זה עם זה, וישמרו ברית המילה שהוא ברית אברהם יצחק ויעקב, ושלא יניחו לשון של יעקב אבינו, ושלא ילמדו לשון של מצרים מפני דרכי עבודת אלילים, שנאמר (שמואל ב' ז, כג) וְגַמִּי כַעֲמֹה פִּישְׁרָאֵל גֹּי אֶחָד בְּאָרֶץ. [ובספר כסא דוד לחיד"א (דרוש כב, צה ע"א) הביא בשם המקובלים (של"ה מס' פסחים דרוש ו, תקו), שאד"ר בחטאו פגם באות א' ד'אדם' ונשאר דם', וזהו סיבת ירידת בני ישראל למצרים, לתקן חטאו. והוסיף החיד"א, שע"י שמירת שבת תקנו האחדות, וחזרה האל"ף ונתקנה, וזכו לגאולה, ע"ש כל הענין. ובאור החיים הקדוש (בראשית מז, כז) כתב, וזה לשונו: סיבת ירידת מצרים היא להעלות ניצוצי הקדושה אשר נתפזרו ובאו שמה, והוא אומרו 'וַיִּשָּׁב יִשְׂרָאֵל בְּאָרֶץ מִצְרַיִם', פירוש שהיא מקום קליפה המזוהמת, 'בְּאָרֶץ גִּשְׁן', מלשון הגשה, כי שמה הוגשו כל ניצוצי הקדושה, באמצעות ענף הקדושה, שהוא ישראל, שהוא בבחינת אבן השואבת לדומה לו. ואמר לשון יחיד [-ו'ישב], רמז אל היותם בלב מיוחד כולם ואין ביניהם פירוד, ובאמצעות כן 'וַיִּאָּחֲזוּ בָהּ', פירוש אחזו דבר בה, והם הניצוצות הנזכרים. וע"ע בשפת אמת (ליקוטים ח"ב, לר"ח ניסן, ד"ה נחזור לעניינינו).

יוכבד אמו של משה האריכה ימים, ונכנסה לארץ

וַיִּלָּךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי וַיִּקַּח אֶת פֶּת לֵוִי (ב. א). הביא האבן עזרא (בראשית מז, כג) מפיט ליום שמחת תורה, שאמר משה: 'יוכבד אמי, אֶחְיֶה הַתַּנְחֻמִּי' [-שתנחם על סילוקו], וכתב שלפי דבריהם האריכה ימים יותר ממאתים וחמישים שנה. ע"ש. וכן כתב המבי"ט בספר בית אלהים (שער היסודות פכ"א, סה ע"ב), שחיתה ר"ג שנה לפחות, כי נולדה בזמן ירידת ישראל למצרים וחיתה עד

יציאתם משם, שהם רד"ו שנה [כמובא כל זה בגמ' (סוטה יב.) ובשמו"ר (א, יט), והובא ברש"י (על אתר)], ועוד מ' שנה שעמדו במדבר עד שנכנסו לארץ, הם ר"ג. והם כנגד ימי שני חיי שלשת בניה הגואלים בזמן גאולתם, משה פ', אהרן פ"ג, מרים פ", הם ר"ג פחות אחד. שסיבת לידתה בזמן כניסתם למצרים, היה להוליד הבנים הגואלים, עי"ש. וכבר מפורש בתנחומא (ואתחנן, ו) שזכתה להכנס לארץ, שכאשר התפלל משה לבטל הגזירה שלא יכנס לארץ, 'אמר לפניו, ריבון העולמים, יוכבד אמי שהוקה שינייה בחייה בשני בניה, יקוה עוד שינייה במיתתי? אמר לו הקב"ה, כך עלתה במחשבה וכו'. וכן איתא במדרש משה (אוצ"מ אייזנשטיין ח"ב, עמ' שפ: ילקוט מעם לועז דברים לד, א), שאמר משה ליהושע 'מחלה אני פניך ומפקידך על אמי העלובה שנתחלף הזמן עליה, שהיא קברה אותנו, וְהִינֵנּוּ רְאוּיִים לְקַבְרָהּ, ואין לה מעתה בן אלא אותך. כשיגיע יום פטירתה, קרע את בגדיך ולך לפני מטתה עד שתכניסה לקברה.

צפורה ובתיה היו אחיות תאומות, גלגולי תאומות הבל וקין ונשמרה צפורה ברקיע בין הכוכבים

וַיִּתֵּן אֶת צִפְרָה בְּתוֹ לְמִשְׁהָ (ב, כא). מובא במדרש תלפיות (ענף בתיה וצפורה) בשם ספר ילקוט דוד (פ' שמות, לא ע"ב) בשם הזהר (אינו לפנינו), בזה הלשון: בתיה בת פרעה וצפורה בת יתרו היו שתי אחיות תאומות, ונולדו עם משה, ולקחום פרעה ויתרו כאסופי מן השוק, מחמת יופיין, ותהי להם לבת. ומדין תורה גוי נושא אחותו, והיה משה מותר ליקח בתיה, אבל אחרי אשר הוטמאה מגילולי עבודה זרה (סוטה יב.), אע"פ שירדה לרחוץ מגילולי בית אביה, מכל מקום נשאר בה קצת, לכך לא נִשְׁאַרָה, ונכנסה חיים בגן עדן (דרך ארץ זוטא א, יח; ועי' זוה"ק שלח, קסז:). ולקח לצפורה, נקיה כצפור טהורה (עי' שמו"ר א, לב; זוה"ק בלק, קצו:). ועוד, שלא רצה ליקח ב' אחיות, שהוא בעצמו יקבל התורה דכתיב בה (ויקרא יח, יח) אִשָּׁה אֶל אֲחֻתָּהּ לֹא תִקַּח. ומעין זה מובא בשפתי כהן (בראשית א, א ד"ה ובמדרש ילקוט), שפרעה היה גלגול קין, וגילה זאת ה' למשה שהיה גלגול הבל, ואמר לו 'אין זולתך לגאול זאת הגאולה, שהרגך, ולקח שני זוגותיך, ולקחת דמך מידו. והנה תאומתך האחת היא בתו, שהיא הצילתך וחמלה עליך. 'ותאמר מילדי העברים זה' -] עם האותיות והכולל], בגימטריא 'זהו הבל שקם עליו קין אחיו והרגו ע"ה' -] עם התיבות]. ואע"פ שרחצה מגילולי אביה, עם כל זה לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה, אחרי אשר הוטמאה. ולא נישאת לשום אדם, ונכנסה בחיים לגן עדן. ולקח תאומתו השנייה, שהיא צפורה, שהיא בת 'חֲבֵר הַקִּינִי' -] יתרו] נִפְרָד מִקִּינִי' (לשה"כ שופטים ד, יא). וצפורה שמה מעיד עליה, צרופה צפורה, תרגום 'בוקר', 'צפרא'. גם כן 'צפרה' בגימטריא 'שמי כה', כשאחז"ל (ויק"ר כג, י) על יעל אשת חבר הקיני 'וְתִקְּסֶהוּ בְּשִׁמְיָהָ' (שופטים ד, יח), ר"ל 'שמי כה', מעיד עליה שלא נגע בה סיסרא, כל שכן צפורה, שלא נגע בה קין. ובילקוט ראובני (פ' שמות, אות קלה) הביא בשם ספר עשרה מאמרות (מאמר חקור דין ח"ג, ט), שצפורה היא בסוד צפור טהורה ממש, ראויה לקרבן נאה במעשיה, שלא שמעה לקין וקשרה פתחה. ואפשר מעשה ניסים נעשו לה, כאסתר שנתחלפה בשדית (זוה"ק רע"מ כי תצא, רעו:). ואולי היא זאת הריבה דאיתא במדרש אבכיר (הובא בילקו"ש בראשית רמז מד) שנתן שמחזאי עיניו בה, ואמרה להם איני שומעת לכם עד שתלמדוני שם המפורש, ולימדה, והזכירתה ועלתה לרקיע בלא חטא, וְשָׁמָּה אֶסְתֵּהר, וצוה הקב"ה לקבעה בין ז' כוכבים, וקבעה בכימה. והוסיף הילקוט ראובני, שיתרו עצמו, שהוא גלגול קין, החזירה למשה, שהוא גלגול הבל. [כמובא בשער הגלגולים (הקד' לו, עמ' קכד)

שנשמת קין נכנסה ביתרו אחר שנתגייר, בכח נפש המצרי שנתקנה, ואז נשלם תיקון חטא קין שהרג להבל ולקח תאומתו (פדר"א כא; זוה"ק בראשית, לו: תיקו"ז תי' טט, צט: קיג), ועתה זן ומפרנס את משה, והחזיר לו תאומתו, היא צפורה. וכן הוא בשער הפסוקים (פ' בראשית, דרוש ד, עמ' כה), ובס' הליקוטים (פ' שלח, סי' יח), ובשער המצוות (פ' שופטים, עמ' קכו). ובערוך הכינויים לרבי משה זכותא (ערך בתיה) כתב, שבתיה מקליפת נוגה, ובה ניצוץ תאומה מב' תאומות של הבל, והשניה היתה צפורה]. ועוד הביא בילקוט ראובני (שם, אות קנב) בשם ספר עשרה מאמרות (שם), שצאן יתרו שמסר למשה, זהו הצאן שגזל קין בהמות הבל, וכעת השיבם לו, ומשה החשיבם כצאן יתרו ולא רצה לקבלם, כי אין רוח חכמים נוחה מהמקבל מן הגזלנים (ב"ק צד:). אבל החמיר על עצמו שלא להאכילם מפרי האדמה, שהוא חלק של קין -] שבזה החשיב עצמו כהבל], אלא הלכו מ' יום ולא טעמו כלום, כדרך שהלך אליהו (תנחומא שמות יד).

משה רבינו בכה על ראיית ונגיעת בת פרעה שפגמה בו למשך שמונים שנה, ולכן הוכרחה להתגייר

וַתֵּדַע בַּת פְּרָעָה לְרִחוּץ עַל הָיָר וּגו', וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֶהוּ אֶת הַיֵּלֶד וְהָיָה נָעַר בֶּכָה וַתִּחַמַּל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִיֵּלְדֵי הָעִבְרִים זֶה (ב, ה-ו). איתא בתיקו"ז (תי' כא, מח:), שכשנולד משה נאמר בו (ב, ב) וַיִּתְּרָא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא, כי ראתה אמו את השכינה ששרתה עליו, ומיד שנגעה בו בת פרעה, היא נטהרה ונתרפאה מצרעתה, אבל במשה נתדבקה הצרעת, כמ"ש (ד, ו) וְהָיָה יָדוֹ מִצְרַעַת פֶּשֶׁלֶג, כי פרח השכינה ממנו. ועל כן כשרצה משה להתקרב אל הסנה, אמרה לו השכינה אֶל תִּקְרַב הָלֶם, שֶׁל נַעֲלֶיךָ מַעַל רַגְלֶיךָ (ג, ה), כלומר עד שיתפשט מהגוף שנגעה בו בת פרעה, כי הראה הקב"ה למשה שגוף האדם בעולם הזה הוא מעור הנחש שלקה בצרעת, ואחר שנתפשט האדם מגופו שהוא מעור הנחש המצורע, וחוזר לגן עדן אחר הסתלקותו, הוא מתלבש בגוף הקדוש שלו, ועל זה רומז הכתוב (ד, ז) וְהָיָה שָׂבָה כְּבָשׂוֹר. וכך נתלבש משה בסנה, כמו אדם הראשון קודם החטא, וחזרה אליו השכינה. וכתב בתפארת שלמה (על אתר), שעל כן נאמר בו אז וְהָיָה נָעַר בֶּכָה, כי הבין שמחמת נגיעתה בו לא יוכל לגאול את ישראל עד פ' שנה. ולזה כשכבה תיכף לראייתה, הסיקה ש'מִיֵּלְדֵי הָעִבְרִים זֶה', כי הבינה שְׂאִיִּתָּה בלבד היתה גם כן פגם בנפשו, ולזה היה בוכה על זה שנפגם עוצם קדושתו הגדולה, עד שאמר (ד, י) כִּי כָבֵד פָּה וְכָבֵד לְשׁוֹן אֲנֹכִי, כי כל איבריו היו מכובדים וקדושים וטהורים. ולכן היתה מוכרחת בת פרעה להתגייר, כי אם לא נתגיירה לא היה מציאות למשה להיות הגואל.

פעמיים נחלץ אהרן חושים להציל את חייו של משה רבינו

וְהָיָה נָעַר בֶּכָה וַתִּחַמַּל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִיֵּלְדֵי הָעִבְרִים זֶה (ב, ו). איתא בילקו"ש (שמות רמז קסו) בשם מדרש אבכיר, ש'נער בוכה' זהו אהרן. והובא בבעל הטורים (על אתר), והוסיף, ש'נער בוכה' -] עה"כ] גימטריא 'זה אהרן הכהן'. וכן כתב בפענח רזא (על אתר) בשם רבינו יהודה חסיד, וביאר שאהרן היה בוכה עליו מאימתו פן יקראנו אסון המים, ומתוך כך חמלה עליו בת פרעה ואמרה ש'מִיֵּלְדֵי הָעִבְרִים זֶה', כי הבינה שאין זה אסופי או שתוקי שדרכן גם כן להיות מושלכים בסוף וקנה. וכן מובא בתוספות השלם (על אתר), שהיה אהרן בן שלש שנים, וישב על שפת הנהר לראות מה יהיה בסוף עם אחיו, וחשב שלא יכירוהו שהוא יהודי. אבל מרים נצבה למרחוק, בכדי שלא ירגישו בה. ומיד כשפתחה בת פרעה את התיבה ולא יכול יותר אהרן להתאפק, ראתה שהנער שאצל הילד בוכה מיראתו שלא תטביע הילד, ומכך הסיקה שמסתמא מילדי

העברים הוא זה, ולא אסופי. [וכן הוא בהדר זקנים לבעה"ת, ובחזקוני, ובאברבנאל (על אתר)]. ובנותן טעם לציין בזה, להא דמצינו עוד פעם שהציל אהרון את חיי משה, כדאיתא בבעל הטורים (ד, כד) שבשעה שנתרשל משה מן המילה באו אף וחימה לבלעו (גדרים לב), ולא היה יכול להם, עד שבא אהרן וסייעו, שנאמר (ד, כז) 'וַיִּפְגְּשֻׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים', ובזכותו ניצל.

כיצד עבר חמורו של משיח מאברהם עד למשה ועדיין הוא רועה בהר נבו עד ביאת משיח

וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת פָּנָיו וַיִּרְכָּבם עַל הַחֲמֹר (ה, כ). פירש"י שחמור זה הוא אשר חבש אברהם לעקידת יצחק (בראשית כב, ג), והוא שעתיד מלך המשיח להגלות עליו (זכריה ט, ט; עי' סנהדרין צח). וכן הוא בפרקי דר"א (פל"א), ובילקו"ש (פ' וירא רמז צח, זכריה רמז תקעה) [וע"ע בקה"ר (א, כח), ובמדרש שמואל (פי"ד)], ושם נוסף, שחמור זה נברא בין השמשות, והוא בן אתונו של בלעם [כן הוא בילקו"ש (שם), ובביאור הרד"ל (פדר"א שם), עי"ש]. ובש"ך עה"ת (סוף פ' שמות) כתב רמז לזה, ש'חמור' גימטריא 'אברהם', ועל החמור 'גימטריא 'משיח' [עה"כ]. וכתב הר"י אבן שועיב (פ' בא, ד"ה וע"ד הפנימי) שאין ספק שאותו החמור יחיה עד המשיח. ואיתא במדרש תלפיות (ענף חמור) בשם ספר כת"י, שחמור זה מסרו אברהם ליצחק, ויצחק ליעקב, ויעקב מסרו ללוי כדי לחזור על הגרנות לישא המעשר, ולוי לקחת, וקחת לעמרם, ועמרם למשה.

וכשברח משה מפני פרעה, רכב עליו עד למדין. וכשאמר לו הקב"ה לבוא למצרים, היה מפחד לבוא עם חמור זה, כי היו האיצטגנינים אומרים לפרעה שמי שיהיה לו זה החמור הוא יהיה מושיע לישראל, והיה פרעה מבקש ליקח החמור, ואמר הקב"ה למשה שמתו כל האנשים המבקשים את נפשך, כלומר את תאוותך, היינו את זה החמור [כלומר שמתו האיצטגנינים שהסיתו את פרעה], ועל כן בוודאי ישאר החמור בידו. וכשעלה משה להר נבו למות שם, עלה עם החמור, ונשאר החמור עד היום ורועה שם, עד שיבוא משיח. וביאר בספר לחם לפי הטף (מערכת ח, טז), בשם ספר אבקת רוכל [לרבי הלל ליכטנשטיין זיע"א] [ח"ב כלל י, פרט ג, קל ע"א], שלפי שבשורת הגאולה תחל מהר נבו [זוה"ק שלח, קעג], ע"כ הכין לו משה את החמור שם, בכדי שיוכל להושיע ציון בלי התמהמה. [וע"ע בזוה"ק (ויחי רלח. בלק, רז. השמטות ח"א סי' כא, רנה: ח"ג, סי' א, ש:), שברכיבת משיח על החמור מרומז, שישלוט על כל העמים, ע"י שיכניע את ב' הקליפות 'עיר' ו'חמור', עי"ש כל הענין. וראה עוד בגור אריה (על אתר) שביאר כל הענין ע"פ דרכו, שאברהם משה ומשיח הם בהתרוממות על כל הנמצאים, ושליטתם על כל הטבע המרומז ב'חמור', עי"ש כל הענין. וכן הוא בגבורות ה' (פכ"ט) ובדרשות מהר"ל (עמ' מט) עי"ש כל הענין, וע"ע במשנה שכיר (על אתר), שהאריך לבאר פסוק זה ע"פ דברי מהר"ל אלו, עי"ש. וראה עוד בפרי צדיק (על אתר), שביאר ע"פ דרכו, שאברהם ומשה שלטו על חומריות הגוף והכניעו היצירה"ר, כעין שיהיה לעת"ל בימי המשיח, עי"ש. וכן הוא בישועות משיחו לאברבנאל (עיון ג' פ"א), ובאוצרות הרמח"ל (איכה, עמ' רא), עי"ש כל הענין. וע"ע במדרש חמדת ימים למהר"ש שבזי (עמ' ערה)].

וַתַּעַל שְׁוַעְתָּם אֶל הָאֱלֹהִים

נקודה משיחה ביום המישי פרשת שמות התשי"ע

עיקר גלות מצרים

היתה מחמת שנטו לקול פרעה ועצתו

כי שבט לוי אשר אחזו בדרך הקודש של יעקב ויוסף ועסקו בתורה, לא יכלו המצריים להשתעבד בהם (שמו"ר ה, טז; גבורות ה' פט"ז), אך שאר ישראל אשר שכחו את הדרכות ועצות הקודש של יוסף שרוממם והאדירים בדרך ה' (עי' שמו"ר א, ד), ונטו אחר עצת פרעה, הוא קולו של הנחש, שיתערבו בחברתם ויסייעו בביסוס הכלכלה וכדומה (פסחים לט. סוטה יא: ובפירש"י שם; שמו"ר א, י; ילקו"ש פ' שמות רמז קסג; רמב"ן ועוד מפרשים שמות ה, ד; בעה"ט שמות א, יג), יכול יכלו המצריים בכח זה לשלוט ולהשתעבד בהם בעיני גדול, עד שהלכו והתדרדרו למדרגת עבדים בזויים ושפלים (ראה תנחומא ויצא ט, ועוד), ורדו בהם כבבהמות (עי' ביאור ההגדה לר"י עייאש, ד"ה ואת לחצנו), ללא חמלה ורחמים, והיו בהם בעלי מומים מרוב עיני העבודה (במדב"ר ז, א; תנחומא יתרו ח י; פסיקתא דר"כ יב, יט; ילקו"ש פ' יתרו רמז רעא, תהלים רמז תרעה), ונאלצו לעבוד ולהתנייע כאשר הם פצועים וכתותי איברים (עי' פדר"א פמ"ח). ועל אף כל זאת, עדיין טעו ישראל וסברו שמטרת פרעה היא לטובתם, שיהיה להם כדי פרנסתם וכיוצא, והוסיפו לשקוע יותר ויותר בקליפת מצרים ובאליהם, כעובר במעי אימו אשר אינו מסוגל להאמין שיש חיים אחרים מבלעדי המסגר אשר הינו נמצא בו. והיתה הולכת ומתעבה חשכת גלותם, עד שלא מצאו שום פתח רחמים.

גלות מצרים הולכת ונמשכת בכל דור ודור לפתות את ישראל לקול עצתם

וַתַּעַל שְׁוַעְתָּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרִימָה. דְּקָדוּק לְשֵׁה"כ הַבָּאִים' בלשון הווה, ולא 'אשר באו' בלשון עבר [כפי שדקדק המדרש (שמו"ר א, ד; תנחומא שמות ג, ילקו"ש פ' שמות רמז קסב)], מלמדנו שגלות זו נמשכת ובאה בכל דור דור (דברי יואל פ' שמות, עמ' כט), שרוצים הרשעים לכלות ח"ו את שארית קדושת ישראל ולהכניע שם תפארתם. ועיקר כוחם בחלקלקות פיהם, אשר מפתים את ישראל להאמין ולהמשך אחר קול עצתם וכפירותיהם. שכל זה נמשך מחטא הנחש הקדמוני, המסית את האדם לבטוח בכוחו העצמי ובגבורתו, ולא להשען ולסמוך על התפילה לה' והקיווי לרחמי הגדולים.

ירידת מצרים נועדה בכדי לזכך את ישראל שימשכו אחר קול ה'

דכבר נתבאר שירידת ישראל למצרים נועדה בכדי לתקן חטא אדה"ר (תולעת יעקב, סתרי חג המצות; שעה"כ ופע"ח ריש דרושי פסח), אשר הניח את קול ה' ונטה אחר קול הנחש. שאשר ע"כ הוצרכו ישראל להזדכך בכור הברזל במצרים, עד אשר יהיו נכנעים לה' מרוב תוקף השעבוד, וישאו עיניהם כלפי שמיא, ויזעקו בתפילה לאדון השמים והארץ, ואזי יהיו ראויים לקבלת התורה (ראה ירמיה יא, ד), שזהו גילוי שם ה', אשר יטהר אותם ואת כל הבריאה מזוהמת הנחש, ויהיו בריה חדשה, ראויים ל'מִקְדָּשׁ ה' אשר 'פִּוֶּנְנָה יִדְּיָךְ' (לשנה"כ שמות טו, יז) [ביהמ"ק השלישי אשר היו זוכים לו לולי חטא העגל (זוה"ק פנחס, רכא)].

השכחה מקול ה' באה

מכח הגאות שלא לעסוק בתפילה

ושורש תוקף גלותם היתה מחמת שהניחו את כח התפילה, ובטחו בכוחם ובגבורתם שעצמו במאד מאד, שזהו אשר נתן למצריים את הכח לשלוט עליהם. וכנגד זה, הכשרתם לגאולה לאחר מכן באה רק מכח תפילתם וזעקתם ממעמקי ליבם, כמ"ש (שמות ב, כג-כד) 'וַיֹּאמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֶבֶדָה וַיִּזְעְקוּ וַתַּעַל שׁוֹעֲתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֶבֶדָה. וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם וְגו' וַיַּדַּע אֱלֹהִים. ומפסוק זה החלה כל התעוררות גאולתם וישועתם. כי בפנימיות זעקתם זו היתה טמונה השתקוקותם לדבוק בקול ה', לקבל את תורתו ולבנות את משכנו, והיא אשר עלתה עד כסא הכבוד, ונתעוררו הרחמים לפדותם ולגאולם, ולעשות דין בפרעה אשר גרם להם לשכוח מה'.

התגלות ה' מתוך הסנה

בא לרמוז את דרך גאולת ישראל מתוך הצעקה

וע"כ נגלה ה' למשה מתוך הסנה הבווער, לרמוז שהתגלות הישועה היא דוקא מתוך עוצם צער הגלות, כאשר מתוך זה נושאים ישראל את עיניהם כלפי שמיא (שמו"ר ב, ה; תנחומא שמות יד).

עיקר גאולת מצרים היתה

כאשר נטו אחר קולו של משה

והנה היתה תלויה גאולתם כפי אשר יטו וילכו אחר קולו של משה, כי בזה תיקנו חטא אדה"ר, והלכו אחר קול ה'. כי משה השיג בגדולת נשמות בני ישראל ורום מעלתם ותפארתם, וידע כיצד לעורר את עוצם הרחמים העליונים, רחמי האב על בנים, וכמ"ש (שמות ב, יא) 'וַיְהִי בַּיָּמִים הָהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה, בסוד הגדלת הדעת (בן פורת יוסף, אור החכמה על אתר; זרע קודש פ' וישלח, ד"ה וזהו מאמר דהע"ה), והלך ונקשר לכל אחד ואחד מהם באהבה עזה ושלומה, ומסר נפשו ממש עליהם, וכמ"ש (בהמשך הפסוק) 'וַיֵּצֵא אֶל אֶחָיו וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם, שהיה הולך ובוכה על שפלות מצבם ותוקף עבדותם, ואומר להם 'חבל לי עליכם, מי יתן מוטי עליכם', והניח חשיבותו ודרגתו, ונתן כתיפיו וסייע לכל אחד ואחד מהם (שמו"ר א, כז). ובכך עוררם להאמין בגאולתם ופדות נפשם, ובעוצם רחמי ה' הגדולים עליהם. אך עדיין לא שמעו ישראל בקולו, ונתפתו לקול לישנא בישא של דתן ואבירם [שאשר על כן נדחו מגאולתם למשך כשישים שנה נוספות, עד שחזר משה ממדין (שמו"ר א, ל; תנחומא שמות י)]. כי היו מסרבים בעוני דעתם לשמוע לקול ה', שבזה היתה תלויה גאולתם, וכאשר הביע משה את חששו לפני ה' 'וְהֵן לֹא יֵאֱמָנוּ לִי וְלֹא יִשְׁמָעוּ בְּקוֹלִי' (שמות ד, א). ולא נגאלו מגלותם אלא עד שחדלו מלהאמין בקול פרעה

אשר כפר בה' ואמר 'מִי ה' אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקוֹלִי, ונטו אחר קולו של משה, כמ"ש (שמות ד, לא) 'וַיֹּאמְרוּ הָעָם, והתקיימה הבטחת ה' למשה 'וַיִּשְׁמָעוּ בְּקוֹלִי' (שמות ג, יח).

משה שלח להכניע את פרעה הרשע בדיבורו

וכל אשר פעל ועשה משה היה בכח התפילה, כמ"ש (שמות ח, ה; יז, ד) 'וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל ה', וַיַּעֲתֵר אֶל ה' (שמות ח, כו; י, יח), וכמו שתרגם אונקלוס (שמות יד, טו) 'ואמר ה' למשה קבלית צלותך'. כי כל מהות התפילה היא הדבקות בקול ה', שזהו עיקר ענין גאולת מצרים. וזהו שמצינו בפסוקים רבים שכל יציאת ישראל מתחת יד פרעה היתה ע"י דיבור, כמ"ש (שמות ד, כב) 'וְאָמַרְתָּ אֶל פְּרָעָה, בֹּא דַבֵּר אֶל פְּרָעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם' (שמות ו, יא), 'בֹּא אֶל פְּרָעָה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו' (שמות ז, כו), ולא ציווהו לעשות מכת כליה בפרעה ומצרים ולהוציא את ישראל מיד, אלא ביקש שיפעל משה את התיקון בשורשו, ויכניע את פרעה בכח הדיבור, עד שישלח את ישראל מעצמו. כי כאשר נתקן הדיבור בשורשו, וחזרו ישראל ובטחו בתפילה, וסרו אחר קול ה', בזה יצאו נפשותיהם מתוך הס"א, והשליכו את אמונתם בפרעה ובאליליו, ומאסו בדרכי דתן ואבירם אשר הטעו את לבבם לבלי חפץ לצאת ממצרים, ובערו ליבותיהם אל ה' והלכו אחריו, עד שהיו ראויים להקרא 'בְּנֵי בְכִי יִשְׂרָאֵל' (שמות ד, כב). ועי"ז נכנעה קליפת מצרים בשורשה, והיכה ה' את בכורי מצרים, עד שהיתה שם צעקה גדולה, כי נכנעו המצריים וצעקו, ולא יכל פרעה לשמוע את קולם, ושחרר את ישראל.

כל גאולתינו ופדות נפשינו תלויה

כפי שנעסוק בתפילה ונעזר רחמי ה' עלינו

וכך הוא גם בגאולתינו ופדות נפשינו לעתיד לבוא, שיתקיים 'וַתַּעַל שׁוֹעֲתָם אֶל הָאֱלֹהִים, ואז נשמע את קול צעקת משה, כי הוא אשר יתגלה שוב לגאול את ישראל (קה"ר א, כח; מדרש שמואל פי"ד; זוה"ק רע"מ משפטים, ככ. תיקו"ז תי" יח, לו; תי" לו, עח. תי" סט, קיב), ויהיה זה קול נורא מאד שע"ז תתחלחל הס"א ויכנע היצ"ה"ר, ונזכה להגאל. וכל מה שאין מתגלית נשמת משה ומתעכבת גאולתינו, זהו מחמת שנשמתו היא סמל ההכנעה מלפני ה', כי הוא היה האיש העניו והשפל ביותר על פני כל האדמה (במדבר יב, ג), וכל ענינו הוא לעורר את הבריות לבטוח אך ורק בכח התפילה. כי זהו חפץ ה' בעולמו, שכל הבריות שבעולם ילמדו את כח התפילה, ויכנעו לפניו, ואך לזה ממתין הוא באריכות גלותינו, ובזה תלויה כל גאולתנו ופדות נפשנו אשר מצפים ומחכים אנו אליה בכל יום ויום, כאשר נחזה ונתבונן במהרה בימינו.

© כל הזכויות שמורות

לתגובות הערות והקדשות ניתן לפנות לכתובת m.yam.shlomo@gmail.com או בטלפון 054-84-34-755.

הגיליון יוצא כעת בכמות מצומצמת למעוניינים לקחת חלק בזיכוי הרבים הגדול ניתן לפנות לכתובת הנ"ל.

לקבלת הגיליון WhatsApp יש לפנות 050-59-85-506

ניתן לתרום לאחזקת העלון במספר הטלפון 03-7630585 שלוחה 7426 בשלוחה 1 ולציין בשלוחה 2 את ההקדשה.

הגיליון יעמוד להצלחת וישועות

נועם בן ליליאן, דניאל מסעוד בן אסתר

ברוחניות וגשמיות בכל עניינים

ולזיווג הגון לאוריאל בן ליליאן, יעל בת רחל וחפציבה בת חנה.

להצלחת יהודה בן מזל, נתאל בן סיגל
ולעילוי נשמת ראודור דרור בן רונית ואורי

לזכות מיכאל אליהו בן יפה ובת ציון טליה
בת נחמה שרה שיזכו בזרע של קיימא